

Палемічныя нататкі

Чулы і нечулыя педагогічныя лавалі?

Рэаліі жыцця

Плюс ці мінус?

Сёння ў многіх нізкіх школах часта можна сустрэць дужа маладых настаўнікаў. Гэта студэнты апошніх курсаў педагагічных ВНУ, якія "падарбавалі" на савай будучай спецыяльнасці. І такое становіцца — не з'ява аднаго года, — гэта пэндзіцыя, прычым даволі ўстойлівая. Чым яна для выхавання і як да яе адносіцца — адмоўна ці станоўча?

Пытанне праблемнае і ў многім з'яўляецца вынікам сучаснага становішча школы, дакладней, "псутой кіраванні" настаўніка, што, у сваю чаргу, цягне за сабой суцэльнае хвалю адмоўных педагогаў са школ, ліхаманкавы пошук іх новых, больш прыбытковых месцаў працы, зразумела, не па спецыяльнасці. У выніку — страчавалася не толькі педагагічная патэнтная, але і атрымалася тэма, што ў некаторых школах увогуле няма каму выкладаць прадмет. З маладымі спецыялістамі, выпускнікоў-педагогаў, большасць зусім не імкнецца да працы на ніве школьнай асветы з прычыны малага заробку, таму камплектацыя школ настаўнікамі — балючая праблема. Дырэктары школ, у пошуках выйсця, запрашаюць на працу студэнтаў. Ва ўніверсітэтах і студэнцкіх інтэрнатах можна ўбачыць не стэнды ад гэтых школ: патрабавалася настаўнікам прадметніка.

Студэнты, канешне, — не паніжэ, не выхад са становішча. Прычым у гэтым выпадку ім прыходзіцца сумяшчаць працу з вучобай. Аднак многія старшакласнікі педагагічных ВНУ прыходзяць у школу: хто з цікавасці, хто пазаробіць пэўную наддабукту да ступенды. Асабіста ведаю многіх з іх, хто працуе ў школе на палову ступенды, рэдка — на ступенду. Тут, у школе, упершыню сутыкнуўшыся з сапраўднымі рэаліямі сваёй будучай прафесіі, студэнт-настаўнік робіць для сабе выбар на далайшы. Некаторыя толькі тады пачынаюць разумець,

што гэта "не іх", што не адчуваюць ні прызывання, ні жадання працаваць у школе.

Аднак большасць усё ж застаецца. Перадволіваючыся іхкасі псіхалагічнага плана (першы ўрок, адчуванне сабе настаўнікам перад вучнямі), пэўным чынам адаптаваўшыся ў школе, многія адрываюцца ад крывіцы захапленняў, творчай працы. Хтосьці са студэнтаў кажа: "У школе працаваць цікава. Толькі б зарплата была крыху большай..."

Падзарабляць у школе для студэнтаў, безумоўна, карысна: набываюцца вопыт, прыходзіць самавызначэнне. Аднак ёсць і адваротны бок медалю: студэнт не валодае дасканала ведамі і ўменнямі, якія патрабуюцца для грунтоўнага выкладання прадмета ў школе. Не заўсёды зможа ён і добра падрыхтавацца да ўрока: не хатае часу з-за сумяшчэння вучобы і працы, не гаварыць пра вопыт, майстэрства.

Маргарыта ПРОХАР,
студэнтка БДУ.

Вазьміце на заметку

Сучасны погляд на гісторыю Айчыны

Надоўна выйшла ў свет выдавецтва "Старая Беларусь" першы том шасцітомнага "Гісторыі Беларусі".

У ім прадстаўлена старажытная гісторыя Беларусі. Гэта першыя тры томы і ранішэ сярэднявечча, уключаючы часы Палацкага княства да стварэння Вялікага княства Літоўскага (каля 100 тысяч гадоў таму — першая палова XIII стагоддзя).

Першы том шасцітомнай "Гісторыі Беларусі" напісаны ў асноўным археолагамі, таму што магчымыя пісьмовыя крыніцы, раней уведзеныя ў навуковы абарот, поўнаасна вычарпаны, а новыя летапісы на працягу XX стагоддзя не былі знойдзены.

Даследаванне ўяўляе сабой сучасны погляд на гісторыю Беларусі з пазіцыі нацыянальнай дзяржавы. У цэнтры гэтага навукова-папулярнага вы-

дання стаіць беларускі народ і яго выдатныя сыны і дочкі.

У кнізе прадстаўлены бібліяграфія і храналогія разглядаемага перыяду, а таксама паказальнікі і геаграфічныя назвы. Сёлетняе планавана выхад яшчэ трох тамоў даследавання, прысвечаных гісторыі Вялікага княства Літоўскага, часам Рэчы Паспалітай і перыяду знаходжання Беларусі ў складзе Расійскай імперыі.

Казімір ЮРЦЫЧ.

Падзялюся з вамі

Праз цемру — да святла

Былі за 20 гадоў у працы ў школе, 15 гадоў сумяшчаю рабату настаўніка гісторыі і класнага кіравніка, што даю мне магчымасць напісаць пэўны вопыт паказальнай работы з вучнямі.

Выхоўваю грамадзяніна — значыць выхоўваць маральна свабодную асобу. Яе грамадзянскія паводзіны абумоўлены не ступеням падпарадкавання вышэйшай уладзе ці чужой волі. У чалавека маральна свабодна, самастойна грамадзянскія паводзіны, раманісты ставяць асновой пачуцця ўласнай годнасці, абавязку, адказнасці, гонару. Чалавек не можа рабіць габенных чынкаў, адступаць перад цяжкімі, надбараўленымі вынавамі, таму што гэта нікі яго годнасці, а таксама таму, што гэтага не дазваляе яго пачуццё адказнасці.

Праектыя строгая забарона і практыка ўсёдавалася — дзве крайнасці ў выхаванні. Вынікі ў тым і іншым выпадку аказваюцца мізгнітнымі. Захапіць школьніка хрысціянскімі справамі, падаваць іх да адказных паводзінаў — такая задача дарослых: бацькоў, настаўнікаў, класных кіравнікоў.

Але перш чым праводзіць канкрэтную выхавальную рабату, мы павінны вывучыць класныя лекцыі, індывидуальныя асаблівасці кожнага вучня. З гэтай намірай і склаўся сацыяльны парт класа, у які ўключаны такія звесткі, як колькасць шматдзятных, цяжкіх, няпоўналетніх і праблемных сем'яў, звесткі пра цяжкіх падлеткаў, якія ставяць на ўліку ў ІСН, і падлеткаў, якіх далава прапарушэнняў, даная пра хворых дзяцей, другароднікаў і дзяцей, якія знаходзяцца на апецы.

Асобу вучня і вывучаю з дапамогай гутарак, назіранняў, апітання, аналізу дакументаў. Клі ў класе ёсць падлеткі, схільныя да прапарушэнняў, на кожнага з іх складаю картку прафілактычнага ўліку.

Вывучэнне класнага калектыву я праводжу ў час, адведзены для ўзвешч. У гутарка ідзе па такіх

Аля СКОРАЯ,
класны кіравнік сярэдняй школы №1 Асіповіч.

(Заключэнне. Пачатак на 1-й стар.)

лю прапінцы школы набыла хвалю праграмаванага навучання. Гэтыя хвалі бушавалі на працягу дзесяці гадоў. Да канца 60-х гадоў па праблеме праграмаванага навучання было напісана больш за 10 тысяч работ, абаронена некалькі дзесяткаў кандыдацкіх дысктарскіх дысертацый, а па прапінцы навучання і выхавання — некалькі сотні. Прыкметы праграмаванага навучання сфармаваліся, што яно — адно з лепшых у свеце, што яно павысіла паспяховасць на 80 працэнтаў і нават да магчымасці скараціць тэрмін навучання на 2—3 гады. Аднак настаўнікі не вералі ў гэтыя "казкі" і шырокага распаўсюджвання праграмаванага навучання не атрымалі. Азіян з прыкметкай гэтага навучання, старшыня Наваполацкага савета "Кібернетыка" АН СССР, акадэмік А.Берг быў вымушаны канстатаваць, што лятэй пераўваражэння ўсё ваенна-марскі флот краіны, чым перавесі тавары на праграмаванае навучанне.

На пачатку 70-х гадоў нехта выказаў, што ў СССР адбываецца навукова-тэхнічная рэвалюцыя, што краіна ўступіла ў эпоху навуковага прагрэсу і ў гэты ўзрост з гэтым карэнным чынам змяніўся характар працы саветскіх людзей: ён стаў насіць творчы характар. З гэтага вынікала, што школа працаваць па-старому не можа, што галоўная яе заданне — не ўзбавленне вучня ведамі, а падрыхтоўка людзей творчых (праца ж стала творчай!), развіццё мыслення маладога пакалення.

З сярэдзіны 80-х гадоў з моманту гарбачовскай перабудовы пачынаецца хваля педагогікі супраўніштва, процідзеянне афіцыйнай педагогіцы і грамадскага педагогічнага руху, прадстаўлена перш за ўсё грумай настаўнікаў-наватараў, падтрыманы "Учительской газетай". На працягу 5—6 гадоў на старонках гэтай газеты выйшлі ў кожным яе нумары публікацыі матэрыялы пра педагогіку супраўніштва. Усёй краіне сталі вядомыя імёны У.Ф.Шаталова, Ш.А.Аманашвілі, Я.М.Гіліна, П.П.Болкава, І.П.Панова, І.П.Болкава. Ніколі

дагэту не так рэзка не крытыкавалася педагагічная навука і яе галоўны штаб — Акадэмія педагагічных навук, якая ў адказ на крытыку нічога пэўнага сказаць не магла.

Канцы 80-х гадоў у сувеснай табліцы ІЮНЕСКА СССР па КІМУ і КІНУ з'явіўся адпаведна ўжо 49 і 45 месцы. Такі вынік педагагічных хвалю, што пракасіліся з пачатку 60-х гадоў.

У 90-х гадах імёны настаўнікаў-наватараў, іх ідэі паступова забываюцца, адхіляюцца на задні план. Праўда, у настаўнікаў-наватараў было шмат аднадушся, якія працягвалі шыкарэстаўваць ідэі педагогікі супраўніштва ў сваёй практыцы. І Бог ведае, што стала б з гэтымі ідэямі, калі б не адбылося вядомай падзеі 1991 года. Са жніўня гэтага года на чале хвалю новай, ужо антысавецкай школы і педагогікі.

Нічога дзіўнага не адбылося. Новая, антысавецкая школа пачынала будавацца як звычайная: з аднаўлення ўсёго мінулага. Хто нішто спрабаваў пратэставаць супраць гэтага сідарыя, даводзіць, што савецкая школа была не такой ужо і дрэннай і што патрэба ўзяць з мінулага вопыт усё лепшэ і адпронць усё яго негатыўныя элементы. Аднак гэты былі слабыя галасы, а кутка і яны зашлі: нікому не хацелася атрымаць рэпутацыю заўважана кансерватара.

Дык што ж было ў савескай школе? Вучылі іх і ўсёму? Дарэў! Будзем вучыцца гэтай жаку, да чаго дзеці прывічаны: к'вадзі і здольнасці! Дыферэнцыяцыя!

Што там было яшчэ? Калектывнае выхаванне? Калектывныя мерапрыемствы? І гэта даволі! Давалі асабісна арыентавана педагогіку!

А яшчэ ў савескай школе дзіця лічылі аб'ектам выхавання, не далаў яму магчымасці самавызначэння, самарэалізацыі. Натраўляла гэта! У новай школе вучань стане свабодным і незалежным, стане суб'ектам выхавання!

Лозунгі абавішчаш — справа не цяжкая. Цяжэй іх рэалізаваць. Як гэта ўжо не раз бывала, для пераўваражэння гэтых лозунгаў у іх рэалізацыю гэта зноў спрыяла сацыялізмам і педагагічным канцэпцыямі замежных краін, нават тых,

якія не вызначалі асаблівымі поспехамі ў галіне адукацыі.

Для таго, каб вучыць дзіцей таму, да чаго яны правіваюць здольнасці, трэба гэтыя здольнасці выявіць, а потым ужо адпаведным чынам раскрываць, развіваць вучня па класах, школах, гімназіях, ліцэях і г.д. І на пачатку 90-х гадоў з-за гэтых хвалю ў паток розных метадаў, тэстаў на вызначэнне і развіццё здольнасцей дзіцей, тэстаў, супраць якіх заўсёды выступалі і выступалі пратэстаўныя педагогі. У нас ж яны знайшлі спрыяльную глебу. Аце, дзесяцца, ужо надыходзіць момант існасці, і педагогі-практыкі паступова страчваюць да іх цікавасці.

Набралася моц хвалю асабісна арыентаванай педагогікі, а ўсёсць за ёй накіравалася хваля тэхналогіі навучання і выхавання. І гэце, і праблема не айнае выхавальнасці. Асобна арыентавана педагогіка — гэта гібрід еўрапейскай і амерыканскай экзістэнцыялістычнай і прагматычнай педагогікі і "новыя" тэхналогіі навучання таксама засноўваюцца, які правіла, на гэтых педагогіках.

Школу рэкламуемую сёння кібіта новай педагагічнай ідэі на самай справе з'яўляецца ідэяй і самай школьнай экзістэнцыялістычнай і прагматычнай педагогікі. У скорочаным варыянце сутнасць іх зводзіцца да наступнага:

1) кожны чалавек мае ўнутранае прыроднае "Я";

2) "Я" неадасцягальнае, яно ўнікальнае;

3) выхаванне павіна іць унутранае самавызначэнне "Я";

4) выхаванне не здольнае фарміраваць новай якасці асобы, яно павіна толькі стымуляваць самавызначэнне асобы;

5) выхаванне павіна іць іць услед за спланіраваным працэсам існасці і не перашкаджаць развіццю таго, што закладзена ў чалавеку прыродой.

6) галоўная небяспека для асобы — калектыв. Ён можа ператварыць асобу ў стадыю жыццёў. А таму патрэбна ўсталяць індывідуалізацыю вучыцца-выхаванцаў пры гэце. Яшчэ карэйш: чалавек (і дзіця, канешне) ёсць сістэма, якая самарэалізаваецца, самавызначаецца, самавызначаецца, самавызначаецца, самавызначаецца, самавызначаецца.

не аб'ект, а суб'ект выхавання і адукацыі.

Завешча, заснавальнікам гэтай тэмы, да чаго яны правіваюць здольнасці, трэба гэтыя здольнасці выявіць, а потым ужо адпаведным чынам раскрываць, развіваць вучня па класах, школах, гімназіях, ліцэях і г.д. І на пачатку 90-х гадоў з-за гэтых хвалю ў паток розных метадаў, тэстаў на вызначэнне і развіццё здольнасцей дзіцей, тэстаў, супраць якіх заўсёды выступалі і выступалі пратэстаўныя педагогі. У нас ж яны знайшлі спрыяльную глебу. Аце, дзесяцца, ужо надыходзіць момант існасці, і педагогі-практыкі паступова страчваюць да іх цікавасці.

Велмы дзізна, калі сапраўды настаўнікі павілі ў гэце "Сістэма" і гэты асаблівасці "Сістэма" педагог з поўным правам і з чыстым сумленнем можа нічога не рабіць: калі дзіця становіцца суб'ектам уласнага выхавання і адукацыі, то ў гэтым выпадку адпаведна неабходна ў выхавальнасці і настаўнікаў, гэтаксама як і ў розных канцэпцыях выхавання і тэхналогіях адукацыі.

Свержэнне "дзіця" — суб'ект адукацыі і адукацыі "Сістэма" ёсць не існасць, а пазымоўнае меркаванне, якое вядзе да пасуісці педагагічнай пазіцыі настаўніка. Суб'ектам арганізаваўнага педагогічнага працэсу можа быць толькі прафесіяналіст, педагогічна калектыв, які ставіць мэту, вызначае заданні, рэалізуе змест, стварае сістэму выхавальных спроб, ставіць дыягназ і вызначае выхавальныя вынікі прафесійнай дзейнасці. З гэтага пункту гледжання беспрысцяжы з'яўляецца, што дзіця не можа стаць суб'ектам уласнага выхавання. Пры гэце фраза "Дзіця — аб'ект суб'ект выхавання", па справядлівым свержэнні вядомага расійскага педагога Н.Е.Шчуркова, або пабудова сэнсу, або вызначэнне зямліацыі не прафесіяналіст-педагога, і людзі, падрыхтаваныя якіх не вышэй узроўню развіцця дзіцяці, або прэсцяжы педагога ў вучыцца дзіцяці і гэце іх дасягненні. Роль ж настаўніка зводзіцца толькі да стварэння ўмоў для навучання і развіцця вучня. І за гэце дзіцяці, які б і гэце ролі аказвалі, калі вучыцца дзіцяці са свабодным, чалам і які вучыцца, то са стварэннем неабходных для гэтага ўмоў ён, вядзе, справіўся б яшчэ больш паспяхова.

Усё прыкметна тэхналогіі навучання ўзбудуны ў тым, што тэхналагізацыя адукацыі і выхавання — гэта адзіны правільны шлях, і што ніякай іншай дарогі няма, і што гэта надалей і нават заўсёды. Азіян з іх, аказваюцца на сваё ўласнае пытанне, "і не з'яўляецца тэхналагізацыя адукацыі чарговай педагагічнай модай, а тэхналогія — прыгнутаўны "за ўшы" ў школу з прапарушэнняў? м'яркуе: "Тэхналагізацыя жыцця людзей —

Падлетак і старшакласнік сапраўды з'яўляюцца суб'ектамі, але суб'ектамі паводзінаў, дзейнасці, уласнага мікрасвароддзя і, нарэшце, яны могуць стаць суб'ектамі ўласнага жыцця, калі педагогі будучэ сядзіцьчаш такому ўзроўню суб'ектывінасці.

Дакашліся, нарэшце, і хваля новых тэхналогіі навучання і, канешне ж, асабісна арыентаванага самавызначэння вучня і, зразумела, з поўным аднаўленнем ўсёго традыцыйнага. Традыцыйнай застаецца толькі тэхналогія "увадзена", апускання настаўніка ў хвалю. Як заўсёды, хваля пачалася з канферэнцый, семінараў, курсаў, напісання мнагасва артыкулаў і дасертатыўных работ. І як заўважана, аказалася, што аўтары па-рознаму вызначаюць новае павіненне. Кожны тэхналог мае сваё ўваўленне аб тэхналогіях адукацыі.

Разам з тым усё яны аднадушся ў вызначэнні месца і ролі настаўніка і вучня ў вучыцца працэсе. Тэхналогія не згодны з класічнай педагогікай, якія парэўноўвалі настаўніка з сонцам для Сусвету, называлі яго крывінай той сілы, што прыводзіць у рух усю машыну. Не згодны яны і з тым, што ад багаша ведаў настаўніка, яго думак, інтарэсаў, эрудыцыі залежыць якасць існавання інтэлектуальнага дзіцяці вучня. На іх думку, галоўнай дэючай асабай ў вучыцца працэсе, на ўроку з'яўляецца вучань, куды значыць ён як суб'ект адукацыі сам вызначае мэты і заданні навучання і ішчэй іх дасягненні. Роль ж настаўніка зводзіцца толькі да стварэння ўмоў для навучання і развіцця вучня. І за гэце дзіцяці, які б і гэце ролі аказвалі, калі вучыцца дзіцяці са свабодным, чалам і які вучыцца, то са стварэннем неабходных для гэтага ўмоў ён, вядзе, справіўся б яшчэ больш паспяхова.

Усё прыкметна тэхналогіі навучання ўзбудуны ў тым, што тэхналагізацыя адукацыі і выхавання — гэта адзіны правільны шлях, і што ніякай іншай дарогі няма, і што гэта надалей і нават заўсёды. Азіян з іх, аказваюцца на сваё ўласнае пытанне, "і не з'яўляецца тэхналагізацыя адукацыі чарговай педагагічнай модай, а тэхналогія — прыгнутаўны "за ўшы" ў школу з прапарушэнняў? м'яркуе: "Тэхналагізацыя жыцця людзей —

аб'ектывна тэхналогія, якая не ведае межаў і праяўляе сабе ўсё больш экстрэма". І далей: "... прымяненне сучасных адукацыйных тэхналогіяў мае тэндэнцыю да развіцця ў часе і прасторы. Усё гэце вымагае зрабінч вынасу, што тэхналагізацыя адукацыі — аб'ектывна працэс, гэта не "каліф на час", не мода" ("НТ", 2000, 30 лістапада). Ну вось, пачынаецца казка пра белага бычка! А лапера ўсё іерпіць.

Заключэнне. Аўтар не хацеў даваць адказ на пачатковыя хвалі, а калі яны ўсё-такі прастежваюцца, то гэта даводзіць насуерак яго волі і жадання.

Хвалі прыходзяць і адхіляюцца. Зніжкі, які сведчыць гісторыя хвалю, галоўнае тэце так праз дзесяці і ішчэпаванна хваля. Да сярэдзіны гэтага дзесяцігоддзя, магчыма, крывіцы пазней, наступіць усёдаваленне таго, што няма метадаў і тэхналогіі навучання, якія гарантавалі б поўнае развіццё дзіцяці і вучня і прапарушэнняў, што вядзецца бы ад усёх хвалю. І калі педагогічная навука будзе парэнішаму займаць пазіцыю дадзена, падохіць новая хваля — хваля іерархізацыі адукацыі. Хутчэй за ўсё да канца гэтага дзесяцігоддзя верхняй зможыцца слай ішчэпаванна задохчаш вучыцца і выхоўваць сваіх дзіцяў у асобных школах, куды доступ дзіцяці працэсу народа будзе забаронены. Гэта будучэ цудоўна абавішчаш школы з лепшымі настаўнікамі, што і будзе забавішчаш поспех у іх рабце. І, канешне ж, знойдуча педагога "зэартыткі", які "навукова" абрунтуе неабходнасць раздзялення (дыферэнцыяцыя) навучання і выхавання дзіцяці багатых і бедных бацькоў, "даказваюць", што поспеху навучання залежыць не толькі ад тэхналогіі навучання, калі ад прыродных, прыродных заставак і здольнасцей, якіх, маўляў, вядома, куды больш у дзіцяці "зэартыткі" сваёй насабнасці і але якіх таму патрэбна ствараць асаблівыя ўмовы. Сумна, спадарове!

Яўген СЯРМІЯЖКА,
прафесар Маргілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А.Кушніова.

Закон "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь" ствараецца назаўсёды

(Заключэнне. Пачатак на 1-й стар.)

ся за прыняццё гэтага Закона. Заўвагі, прапановы, пажаданні інтэлектуальны, рабочы, працаўніцкі сяла выказваліся ў рознай форме: у пісьмах працоўных, у газетных публікацыях, у радыё і тэлеперадачах, нават па тэлефону і ішчэ. Абсалютная большасць з іх (каля 15 тысяч чалавек) выказваліся за прыняццё Закона, супраць — 2359 чалавек. Падтрымалі ідэю дзяржаўнага двумоўя 2317 чалавек. 231 грамадзянін прапанаваў пытанне аб дзяржаўнай мове вынесці на рэфэрэндум. Звернем увагу: за дзяржаўную беларускую мову — каля 15 тысяч, за рэфэрэндум — толькі 231 чалавек. Розніца выкіла! І ўсё ж праз пэўны гады рэфэрэндум аб дзяржаўнай мове ўвогуле адбыўся, і яго вынікі мы ведаем. Наогул жа законпраект аб дзяржаўнай беларускай мове народам быў успрыняты добравольчы і з цікавасцю. Было добра відаць, правільнае разуменне мовай праблемы ў працоўных калектывах, арганізацыях, а таксама грамадзянінах.

Пры абмеркаванні законпраекта ў сярэднюю выступілі 18 дэпутатаў: абсалютная большасць з іх выказалася поўнаю падтрымкай ідэі надання беларускай мове статусу дзяржаўнай мовы.

Сарод выступілішніх дэпутатаў былі: міністр народнай адукацыі М.І.Давыч, міністр культуры Я.К.Вайтовіч, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Л.І.Кісельскі, пісьменнікі І.Навуменка, І.Чыгрынаў, Н.Пітвіч, Г.Бураткін і ішчэ. Выказаныя заўвагі і пажаданні пераважна былі накіраваны на ліквідацыю кантрадыкцыяў у асноўнах асноўнах, у назвы раздзелаў, былі заўважаны некаторыя словы і ішчэ, з'явіліся слуханыя прапановы — уключыць у Закон велмы важны артыкул, які асудзіць у праекце. Гэта артыкул 26. Уступныя экзамэны па мове. Вось яго змест: "Аб'яўляюцца, якія паступаюць у вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў рэспублікі, даючы ўступны экзамэн па беларускай мове, а так, што не атэставаны па беларускай мове, даючы ўступны экзамэн на выбар — па беларускай або рускай мове".

Жыццё паказала, што гэты артыкул хутка "запрацаваў" на карысць беларускай мовы: колькасць аб'яўляюцца, што жадалі здаваць экзамэн па беларускай мове ў спецыяльных навучальных устаноў рэспублікі, даючы ўступны экзамэн па беларускай мове, а так, што не атэставаны па беларускай мове, даючы ўступны экзамэн на выбар — па беларускай або рускай мове".

Жыццё паказала, што гэты артыкул хутка "запрацаваў" на карысць беларускай мовы: колькасць аб'яўляюцца, што жадалі здаваць экзамэн па беларускай мове ў спецыяльных навучальных устаноў рэспублікі, даючы ўступны экзамэн па беларускай мове, а так, што не атэставаны па беларускай мове, даючы ўступны экзамэн на выбар — па беларускай або рускай мове".

У гэты ж дзень, 26 студзеня 1990 г., у артыкул 68 Канстытуцыі Беларускай ССР унесены дапаўненні: "Дзяржаўнай мовай Беларускай

Савескай Сашыялістычнай Рэспублікі з'яўляецца беларуская мова. Беларуска ССР забяспечвае свабоднае карыстанне рускай мовай як мовай міжнародных зносін на ўсёй тэрыторыі Рэспублікі. Беларусь 1994 г. была прынята таксама Пастаноўна Вярхоўнага Савета, якая сфармулявала, што Закон аб мовах уводзіцца ў дзеянне з 1 верасня 1990 г. Другім пунктам гэтай Пастаноўны вызначаны тэрміны паступовага ўвадзнення ў дзеянне артыкулаў Закона аб мовах ва ўсё сферы грамадскага жыцця.

Як бачым, наданне беларускай мове статусу дзяржаўнай мовы не прынімае рускай мовы, якой была выдзелена вайсковая функцыя і, на наш погляд, уласная назва — мова міжнародных зносін.

Над прадэктам Закона аб мовах Камісія, створаная Вярхоўным Саветам, і пастаянная Камісія Вярхоўнага Савета напружана працавалі каля 5 месяцаў.

Коратка пра выхаванне Закона аб мовах. У адпаведнасці з артыкулам 6 Закона арганізацыя выхавання ў Савет Міністраў і выканаванне камітэты масовых Саветаў народных дэпутатаў. Для забеспячэння паслядоўнага выхавання Закона, з мэтай кантролю за дзейнасцю арганізацый, арганізацый, дзяржаўных устаноў і ішчэ, спецыяльнай камісіяй (у складзе 4 чалавек) быў распрацаваны праект дакумента "Дзяржаўная праграма развіцця беларускай мовы і ішчэ нацыянальных моў у Беларускай ССР".

Пасля абмеркавання праекта Дзяржаўнай праграмы ў Савете Міністраў з улікам заўваг і прапановаў, выказаных на пасяджэннях камітэты, а таксама міністэрствам і ведамствам, аб'яўляюцца і Мініскім тэрытарыяльным, грамадзянскім арганізацыям, 28 верасня 1990 г. праект праграмы быў зацверджаны пастаяннай Савета Міністраў.

У старонкі гэтага дакумента ўдзельнічала абсалютная колькасць членаў камітэты, што рыхтавалі Закон аб мовах. Узначальваў камісію на чале Старшыні Савета Міністраў БССР Н.М.Мазай.

Праграма вызначала асноўныя мэты, задачы і

Пытанне новага часу

Нездарма сваё першае пасяджэнне ў новым тысячгадовым калегіі ўпраўлення адукацыі Гродзенскага аблвыканкома пачала з разгляду пытання "Аб стане і шляхах узмацнення работы аддзелаў адукацыі і падкалектываў на арганізацыі вольнага часу навуцкай моладзі ва ўстановах адукацыі Гродна". На пасяджэнне былі запрошаны заадачы аддзелаў і ўпраўленняў адукацыі, краўнікі навуцкай і пазашкольнай устаноў горада. Як дапамагчы дзецям і падлеткам у свай вольны час займацца цікавымі для кожнага з іх справамі, як выкарыстоўваць іх таленты і ініцыатыву, даць магчымасць для ўсеабаковага развіцця асобы — гэтыя пытанні гучалі на калегіі.

Яшчэ год таму большасць школ у Гродне зачынялася адразу пасля заканчэння заняткаў, не заўсёды добра працавалі і дзіцячыя пакоі па месцы жыхарства. Сёння ж, як зазначыла ў сваім выступленні галоўны інспектар

ўпраўлення адукацыі Ганна Уладзіміраўна Фінагенава, справа зрушылася ў лепшы бок. У школах і ПТВ горада працуюць шматлікія гурткі, секцыі, клубы па інтарсах. Дзяцця пакоі ўзялі пад сваё крыло раённыя цэнтры па-

зашкольнай работы: умацавалі іх кадрамі, дапамагалі часткова аднавіць матэрыяльную базу, што значна палепшыла іх працу. Аздалам адукацыі Кастрычніцкага райвыканкома распрацаваў і ажыццяўляў праграму выхавання, разлічаную на 2004 год. Над аналітычнай праграмай працуюць звары і ў Ленінскім раёне.

Але ж не толькі пра становае ішла размова. Аздалілася і тое, што мала яшчэ ўвагі надаецца арганізацыі вольнага часу старшакласнікаў. Многія мерапрыемствы, асабліва ў ПТВ, праходзяць на нізкім узроўні. Слабая матэрыяльна-тэхнічная база, цюкачасць кадраў срод педагогаў не спрыяе гэтай добрай справе.

Пасяджэнні былі зацэкаваны і канструктыўны.

Юрый БОНДАРАЎ.

НА ЗДЫМКАХ: заадачы ўпраўлення адукацыі Гродзенскага аблвыканкома Уладзімір Анатольевіч Гаўрон (справа) пачаў работу калегіі; праца ў гуртках мяккай ішкі, кройкі і ішыцы ў Цэнтры пазаш-

Шмат увагі надаецца арганізацыі вольнага часу ў калікулярна-вышэйшай школе. Наладжана цесная супрацоўніцтва з гарадскім Цэнтрам заняткаў насельніцтва, што дае магчымасць часова працаўладкоўваць падлеткаў.

Чым сёння заняты ў свай вольны час нашы дзеці — цікавае не толькі іх бацькоў і настаўнікаў. Ад таго, як сёння вырашаецца гэтае пытанне, залежыць тое, якім стане наша грамадства ў будучым. Таму і аб'ём думак на

кольнай работы "Прамень"; пакойчык рэабілітацыйнага цэнтру, дзе падлетак можа не толькі атрымаць дапамогу псіхолога, але і правесці некалькі дзён, калі ў самі ўзніклі пэўныя непаразуменні з бацькамі.

Фота аўтара.

3 вопыты

Крынічны струмень

Змены ў сучасным выкладанні з'яўляюцца перш за ўсё з развіццём творчай ініцыатывы настаўніка ва ўмовах вольнага аб'ёму інфармацыі, акая працягваецца ў абодвах месцах, выбары тыпу і формы ўрока, пошукаў найбольш рацыянальных прыёмаў. Пастых навуцкай залежыць не толькі ад правільнага вызначэння месца, метадаў і прыёмаў, але і ад формы іх рэалізацыі. Непрададзімы ўрок — адзін са шляхоў у гэтых пошуках. Такі ўрок выклікае цікавасць у вучня, павялічвае якасць засваення матэрыялу, абуджае іх думку, актывізуе веды, садзейнічае педагогічнаму супрацоўніцтву з настаўнікам.

Непрададзімы ўрок — гэта форма ўрока, у якой ініцыатыва вучня, праводзіць карысны іх паводзі і дзейнасць, пры неабходнасці ўдзельнічаю ў гутарках, спрэчках, выказвае свае меркаванні (але не навязвае іх), падводжу вынікі работ.

Урок беларускай мовы і літаратуры вылучаецца сярод іншых дысцыплін. Яны павінны быць асабліва: змястоўна, эмацыянальна, карысна. Ад настаўніка патрабуюцца не толькі выдатнае валоданне зместам прадмета, але і ўменне данесці кожнаму думку таго, каб яна не толькі ўзбагаціла інфармацыю, а і заадачыла пачуццё дзейнасці.

Сваю залучу на настаўніка беларускай літаратуры я вызначыла так: выхаванне творчага, удзельнічава чытача, абуджа цікавасць да творцаў літаратуры, а тым самым выхоўваць і нацыянальна свядомую асобу беларуса праз выхаванне любові да нашай памяці, гісторыі мовы. А каб зацэкаваць вучня прадметам, стараюся перакласці паміж паміж класам і каледжам, зрабіць вучня ўдзельнікам працы над выхаваннем ведаў. А гэта магчыма тады, калі ўземад-носны паміж настаўнікам і вучнямі мяняюцца ў бок супрацоўніцтва, развіваюць думку і душу, калі кожны ўрок становіцца для вучня сапраўдным святам.

Зрабіў кожны ўрок незвычайным і прымальным, вельмі вяртаюцца, але гэта — залатая мера кожнага настаўніка. Таму непрададзімы ўрок, на мой погляд, — адзін з напрамкаў творчага пошуку, які разліна можа прывесці да жадаанай мэты.

Калі ў кожнай тэме ёсць хаця б адзін-два непрададзімы ўрок, гэта ўносіць у выкладанне прадмета крынічны струмень, заадачы на працяг пошуку непавышанага і нязведанага.

Алена НЕСЦЯРОВІЧ,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы №35 Мінска.

У рэжыме развіцця

Школа Яўгена Роўды

Нарадзіўся сярэдняя школа №1 — адна з лепшых на Мядзельшчыне. Яе ўзначальвае вядомы ў рэспубліцы матэматык, энтузіст педагогічнай справы Яўген Мікалаевіч Роўда. "Школа Роўды" называюць Нарадзіўся сярэднюю школу №1.

Нарадзіўся вучылішча ў мястэчку Кабыльнік было адкрыта ў 1892 годзе. Да 1939 года яно працавала як польская сямігадова школа. Пасля 17 верасня 1939 года як беларуская школа. У час Вялікай Айчыннай вайны школа працягвала працаваць да 1943 года. Сучасная Нарадзіўся сярэдняя школа №1 аднавіла сваё дзейнасць 1 верасня 1944 года. Спачатку гэта была сямігадовая, акая развівалася ў чатырох прыставадзінных будынаках 31955 года — дзесцігодка. У 1960 годзе ўзведзены новы будынак школы.

Такія гісторыі школы. А калі казаць пра мэты і заданні Нарадзіўся сярэдняй школы №1, дык яны наступныя: фарміраваць у вучняў культу ведаў, інтэлект, патрэбнасць у вучэнне, залучаць да каштоўнасцей агульначалавечай культуры і выхоўваць на гэтай аснове духоўнасць і маральнасць; працягваць работу па адраджэнні нацыянальнай культуры, гісторыі, мовы і традыцый беларускага народа.

дзяткімі лінгвістычнага ўніверсітэта па выніках рэспубліканскай алімпіады па іспанскай мове. В.Находка атрымаў спецыяльную прэмію з фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р.Лукашэвіча.

У школе створаны 32 курсы па выбары і факультатывы для ўзбагачэння, паглыблення ведаў і пашырэння кругагляду вучняў. 10^{ты} клас — хіміка-біялагічны профіль, 11^{ты} — прыродна-матэматычны профіль. Працую 7 гурткі, у якіх займаецца 105 вучняў, у кожнай — 40 вучняў, ёсць 5 спартыўных секцый. У музычнай школе займаюцца 38 школьнікаў.

Камада КВЗ "Нарадзіўся" заняла трэцяе месца ў Міжнародным КВЗ "Браціна смеку-97" і ўступіла ў Рэспубліканскі клуб КВЗ.

Адзін з асноўных задач школы — забяспечыць адраджэнне вучняў. У школе працую спецыяльныя медыцынскія групы для 1 — 11 класаў. Адзін раз у год вучня праходзяць паглыблены медыцынскі агляд фізічнай падрыхтоўкі. Правадзяцца спартыўна-аздараўляльныя мерапрыемствы: Дні здароўя, Дні бегуна, кросы, розныя спартыўныя на першынства школы.

Традыцыйным святам стаў турыстычны злет, які праводзіцца ў маі. Камада школы ўдзельнічае ў раённых і абласных турыстычных злетках і займае прызавыя месцы.

Яўген Мікалаевіч Роўда гаворыць: "Наша школа працуе ў рэжыме развіцця. Педагогі, вучні, бацькі — адна сям'я. Мы бачым, таму ў нас усё ладзіцца, у школу ўсе ідуць, як у родны дом, і тут нам усё добра...".

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
метадист Мінскага абласнога ІПК.

Раённая "Настаўніцкая"

Ідэя выпуску ў раённую славяна-раёўскай газеце стаіла, акая б была карыснай не толькі вучням педагогічнаму колу, а ўсім тым, хто сёння фарміруе грамадства, хто абавязаны будучае, належаць заадачы раённага аддзела адукацыі В.А.Новікава.

— Бываюць у школах на розных семінарах, творчых спраздачках, — гаворыць Віктар Андрэевіч, — я прыйшоў да вынавы, што ў нашым раёне няма настаўніцка-наватараў, якія, нягледзячы на цяжкія эканамічныя становішчы, працуюць з творчым пад'ёмам, шукаюць больш эфектыўныя метады і прыёмы навуцання і выхавання. Дык чаю іх во-

пыт работы павінны быць толькі вядомы вучням колу педагогаў? Першы выпуск "Педагогічнага вясніка" ў раёнай газеце "Дзеньнае слова" выйшаў ў сакавіку 2000 года. У ім расказвалася пра ролі і работу метадычных аб'яднанняў, пра семінар-нарады па навуцанні, якія працуюць па новым педагогічным тэхналогіям. У свет выйшла ўжо сем "Педагогічных вяснікаў".

Валодзіца ЯЗЕРСКАЯ.

У нашых суседзях

Страсці вакол правапісу

Тым, хто мае доступ да Інтэрнэту, вядома (а каму не — расказам) пра дыскусію, акую вядуць праз Інтэрнет расійцы, якіх хвалюць дзе рускай мовы і рускай культуры. Многія з іх і рашаюць. Руч вое ў чым: у краіне ходзяць чуткі, што вяртаецца арфаграфічная рэформа. Многія лічаць, што руская мова ў кроку ад канчачкавай гібелі. І ва ўсім гэтым, маўляў, вінаватыя вучоныя-моваведы.

мы пішам праз дзёку: поллімона, пол-апельсіна, але полмандарына. Які сэнс у гэтым супрацьстаўленні? У Азін раздзел "Правапіс дзёку" лічыць многія, можа прывесці ў адной любога школьніка. Чым прасцей і лагічна правіла, чым менш з яго выключэнняў, тым лягчэй такому правілу навуцны вучняў. А калі фармулёўка правіла займае некалькі старонак падручніка — гэта ўжо не правіла, а дзёку. "Падамайдце пра школьныя!" — ёсць такі заклік у Інтэрнэце.

Увогуле ж пакуль яшчэ нічога не вырашана: пакуль ёсць толькі падрыхтаваны арфаграфічны практык, які будзе абавязваць арфаграфічны камісіі пры Адміністрацыі літаратуры і мовы Расійскай Акадэміі навуц.

На справе абнавіцця наступнае: сёння ў Расіі асноўным дакументам, які рэгламентуе рускі правапіс, з'яўляюцца прынятыя ў 1956 годзе "Правілы рускай арфаграфіі і пунктуацыі". У свай час яны адраджалі важную ролі ва ўнардавадзіннай нормаў правапісу. Азін пераадачкова ў іх былі недакладнасці. А з цягам часу яны моцна састарэлі.

Лінгвісты сектара арфаграфіі і арфаграфічнага інстытута рускай мовы імя В.В.Вінаградова РАН у апошнія гады працавалі над новым "Зводам правілаў". Працай кіраваў вучоны У.У.Лопатін. Тры здымкі сталі пачаць сабой вучоныя. Па-першае, перададзіла правіла да сучаснасці, улічыўшы моўныя змены і арфаграфічныя змены. Так, напрыклад, у старажытны зводзе адсутнічае правіла, акая рэгулюе напісанне спалучэнняў, якіх пераадачкова ў нашым часе няма.

Увогуле ж пакуль яшчэ нічога не вырашана: пакуль ёсць толькі падрыхтаваны арфаграфічны практык, які будзе абавязваць арфаграфічны камісіі пры Адміністрацыі літаратуры і мовы Расійскай Акадэміі навуц.

На справе абнавіцця наступнае: сёння ў Расіі асноўным дакументам, які рэгламентуе рускі правапіс, з'яўляюцца прынятыя ў 1956 годзе "Правілы рускай арфаграфіі і пунктуацыі". У свай час яны адраджалі важную ролі ва ўнардавадзіннай нормаў правапісу. Азін пераадачкова ў іх былі недакладнасці. А з цягам часу яны моцна састарэлі.

Лінгвісты сектара арфаграфіі і арфаграфічнага інстытута рускай мовы імя В.В.Вінаградова РАН у апошнія гады працавалі над новым "Зводам правілаў". Працай кіраваў вучоны У.У.Лопатін. Тры здымкі сталі пачаць сабой вучоныя. Па-першае, перададзіла правіла да сучаснасці, улічыўшы моўныя змены і арфаграфічныя змены. Так, напрыклад, у старажытны зводзе адсутнічае правіла, акая рэгулюе напісанне спалучэнняў, якіх пераадачкова ў нашым часе няма.

Лінгвісты сектара арфаграфіі і арфаграфічнага інстытута рускай мовы імя В.В.Вінаградова РАН у апошнія гады працавалі над новым "Зводом правілаў". Працай кіраваў вучоны У.У.Лопатін. Тры здымкі сталі пачаць сабой вучоныя. Па-першае, перададзіла правіла да сучаснасці, улічыўшы моўныя змены і арфаграфічныя змены. Так, напрыклад, у старажытны зводзе адсутнічае правіла, акая рэгулюе напісанне спалучэнняў, якіх пераадачкова ў нашым часе няма.

Лінгвісты сектара арфаграфіі і арфаграфічнага інстытута рускай мовы імя В.В.Вінаградова РАН у апошнія гады працавалі над новым "Зводом правілаў". Працай кіраваў вучоны У.У.Лопатін. Тры здымкі сталі пачаць сабой вучоныя. Па-першае, перададзіла правіла да сучаснасці, улічыўшы моўныя змены і арфаграфічныя змены. Так, напрыклад, у старажытны зводзе адсутнічае правіла, акая рэгулюе напісанне спалучэнняў, якіх пераадачкова ў нашым часе няма.

Лінгвісты сектара арфаграфіі і арфаграфічнага інстытута рускай мовы імя В.В.Вінаградова РАН у апошнія гады працавалі над новым "Зводом правілаў". Працай кіраваў вучоны У.У.Лопатін. Тры здымкі сталі пачаць сабой вучоныя. Па-першае, перададзіла правіла да сучаснасці, улічыўшы моўныя змены і арфаграфічныя змены. Так, напрыклад, у старажытны зводзе адсутнічае правіла, акая рэгулюе напісанне спалучэнняў, якіх пераадачкова ў нашым часе няма.

Ірына МЕЛЬНИЧУК,
лаўрат кафедры педагогікі
пачатковага навуцання і
сацыяльнай педагогікі
Брэскага дзяржаўнага
універсітэта.

Буйным планам

Моладзь у пераменлівым грамадстве

Напрыканцы мінулага года апублікаваны фундаментальны рэзультаты маніторынгу даклад "Моладзь у пераменлівым грамадстве", падрыхтаваны Дзіцячым фондам ААН (ЮНІСЕФ) у рамках праекта MONIE даследавання цэнтру ЮНІСЕФ. Ён прысвечаны наапаўняч, чыё ўступленне ў жыццё прыйшлося на пераходны перыяд. Гэта 65 мільянаў маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы і ў краінах Садружэння Незалежных Дзяржаў. Матэрыялы даклада праводзіліся ў ішці главах.

У пераходны перыяд — "Моладзь у пераходны перыяд" — прыведзены факты аб ключавых эканамічных, сацыяльных і дэмаграфічных працэсах, што дапамагваюць глыбей зразумець жыццё пакалення пераходнага перыяду. Вылучаны істотныя змены ў розных сферах жыцця маладых людзей (напрыклад, у пытаннях стварэння сям'і), што дапамагаюць пры стварэнні шырокага кола мер дзяржаўнай палітыкі.

Тэндэнцыя да скарачэння колькасці ішчобу ішчэ заадачы ішчобу ў больш познім узросце, а таксама блізка да яе тэндэнцыі, звязаныя з пачаткам працуючай дзейнасці, указваюць на тое, што пераход моладзі да дарослага жыцця становіцца больш працяглым і складаным. Рапцанні, акая маладыя людзі прымаюць сёння, будучы мець важныя наступствы не толькі для іх ішчобнага жыцця, але і для ішчобнага грамадства ўвогуле.

Глава 2 пад назвай "Расі дзёку" прысвечана праблемам здароўя моладзі, у тым ліку выбару ладу жыцця, кароткатэрміновых і доўгатэрміновых наступстваў гэтага выбару. Паднята свядома пра тое, што моладзь рэгіёна адукавае сабе горш і вядзе школьны дзёку для здароўя ладу жыцця часцей, чым да пераходнага перыяду.

Увогуле ж

У 1998 годзе ў краінах рэгіёна зарэгістравана 0,5 млн. новых выпадкаў захворвання сифілісам, прычым каля 40 тыс. — сярэдняе коў і ляжучы ва ўзросце 15 — 17 гадоў і 200 тыс. — сярэдняе коў людзей ва ўзросце 18 — 24 гадоў, 3 тыс. выпадкаў захворвання здароўя вучняў. Падзяржаўнае неабходнае пераадачкова аўтарытарнага стылю выкладання, азначэнне ўкарачэння тэхналогіі навуцання, які садзейнічаюць фарміраванню крытычнага мыслення, камунікатывнага ўменняў.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

У 1998 годзе моладзь беспрацоўная срод моладзі ў сярэднім складала 30 працэнтаў у 18 краінах пераходнага перыяду, па акая ёсць адпаведнасць з галасаванні (1995 года) ў пераходны перыяд. Так, на Беларусі ішчобнае ўдзельнічаюць у галасаванні (1995 года) ў пераходны перыяд. Так, на Беларусі ішчобнае ўдзельнічаюць у галасаванні (1995 года) ў пераходны перыяд. Так, на Беларусі ішчобнае ўдзельнічаюць у галасаванні (1995 года) ў пераходны перыяд.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў розных навуцальных установах; 21 млн. (32 працэнт) працавалі і 18 млн. (28 працэнт) не працавалі і не вучыліся.

Увогуле ж "Моладзь у пераходны перыяд" — аналіз пытанне адпаведнасці моладзі да ўмоў рынку працы. 3 65 млн. маладых людзей ва ўзросце 15 — 24 гадоў, акая жывуць у 27 краінах рэгіёна, у 1998 годзе каля 26 млн. (41 працэнт) вучыліся ў роз

Наклад 30.000 паасобнікаў.